

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΥΝΘΕΤΗΣ ΤΗΣ ΦΙΝΛΑΝΔΙΑΣ

ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΝ LEKOU BRANT

Μετάφραση Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ
Καθηγητού του Έλληνικού Ύψειου

Αυτό το άρθρο είναι γραμμένο για όλους εκείνους που αγαπούν τη μουσική είτε έχουν σπουδάσει αυτή την Τέχνη είτε όχι. Δεν έχει σκοπό να μάς πη πώς σου λαμβάνεται η μεγάλη μουσική ούτε και πώς γράφεται. Ούτε δίδει συμβουλές στους σπουδαστές της πώς να πετύχουν στη σταδιοδρομία τους. Άπλως εξιστορεί τα αισθήματα του κορυφαίου από τους Φινλανδούς συνθέτες κι' ενός απ' τους έπιφανέστερους του κόσμου για το ρόλο που παίζει η μουσική στη ζωή του ανθρώπου, καθώς επίσης και το πώς η μουσική βοήθησε τους Φινλανδούς κατά τη διάρκεια των φριχτών ημερών του πολέμου. Όμιλει για τη μουσική σαν ένα τρόπο ζωής και για το πώς άκριβώς τη βλέπει ο Φινλανδός ραψωδός Sibelius με το καλλιτεχνικό του πνεύμα.

Ο Sibelius σέ ηλικία 88 χρόνων ζει θαλερώτατος, ευρωστος κι' ανοιχτόκαρδος στη ρωμαντική άγροτική του επαύλη στο Järvenpää, 27 χλμ. έξω απ' το Έλσινκι. Η γυναίκα του και μητέρα των 5 κοριτσιών του είναι, σ' ηλικία 80 περίπου χρόνων, πολύτιμος κι' ακούρατος βοηθός του άκμα, ποτιζοντας και καλλιεργώντας μόνη της τόν κήπο τους, φροντίζοντας τὰ διάφορα λαχανικά του που υπεραγαπά ο Sibelius και που δέν λείπουν σχεδόν από κάθε του γεύμα.

Τὰ 27 χλμ. που χωρίζουν την Ainola (έτσι ονομάζει την ώραιότατη και γραφικότατη επαύλη του) απ' το Έλσινκι, έγινε για τόν καλλιτεχνικό κόσμο ένα πνευματικό μονοπάτι. Έξέχουσες φυσιογνωμίες όπως ο Sir Thomas Beecham, Celin Downes, Cecil Gray, Basil Cameron κ. ά., τώχουν διαβή για να μάθουν πρώτα απ' όλα απ' τόν σεβαστό αυτό Δάσκαλο της σύγχρονης μουσικής την έρμηνεία τών έργων του. Άλλά και πολλοί λάτρεις της μουσικής, όπως έγώ, (γράφει ο συγγραφέας του άρθρου τούτου) για την ίδια αιλία που οι Χριστιανοί συνηρίζουν να πηγαίνουν στην Ίερουσαλήμ κι' οι Μωαμεθανοί στη Μέκκα, διαβήκαμε αυτό το μονοπάτι για να πάρουμε την εύλογη του συγχρόνου αυτού Φινλανδού Μεσοία της μουσικής.

Γιατί ο Sibelius είναι χωρίς άμφιβολία απ' τους δημοφιλέστερους ζώντες συνθέτες. Στην Άγγλία ο Sibelius είναι επίσης αγαπητός όσο και στην πατρίδα του, διότι είναι η πρώτη χώρα που ανεγνώρισε την ιδιοφυία του με τίς προσπάθειες του Sir Granville Bantock.

Άλλά κι' όταν στά περασμένα χρόνια η Φινλανδική Έθνική Όρχήστρα έκανε το γύρο της Εύρώπης υπό τη διεύθυνσή του παίζοντας τὰ έργα του, έγινε δεκτή απ' τους άκροατές με μεγάλο ένθουσιασμό κι' αυτό το χρωστάει στον Sibelius.

Τώρα, στη δύση της ζωής του, ο Sibelius ζει ήσυχα στην Ainola του συνθέτορας, άν κι' έδω και μερικά χρόνια τώρα δέν άφίνει να έκθοοθν τὰ έργα του.

Άλλά άρχίζοντας την έξέταση του έργου του τó En Saga, ένα συμφωνικό ποίημα για όρχήστρα απ' τὰ

πρώτα του συμφωνικά έργα και τελειώνοντας στην Tapiola έργο 112, βρίσκουμε ότι η μουσική του είναι ωστή άποκάλυψη του αιώνα μας.

Στόν Sibelius άρέσει να μιλά για κάθε είδος μουσικής έκτός απ' τὰ έργα του που δέν δημοσίευσε.

Η γυναίκα μου κι' έγώ (γράφει ο συγγραφέας του άρθρου τούτου), προσκαλεσμένοι απ' τόν συνθέτη να τόν έπισκεφθούμε κατά το γαμήλιο ταξίδει μας (μιάς φιλοξένησε στην Ainola του δυό μέρες) καθήσαμε σ' άγαπημένο του σαλόνι.

Ο Δάσκαλος φορώντας όσπρη φανέλλα και καπνίζοντας τó πούρο που τού προσέφερε χαμογελούσε δίπλα στη γυναίκα του, όμορφη και λεπτοκαμωμένη με τη θαυμάσια κορώνα τών όσπρων μαλλιών της.

Καθόμαστε κοντά στο πιάνο του Steinway όπου ήταν τοποθετημένη μία φωτογραφία μ' αυτόγραφο της Βασιλίσσης Βικτορίας. . . . κι' ο Sibelius μιλούσε για μουσική. «Νομίζω ότι ο άνθρωπος που δέν μπορεί ν' αγαπήσει τη μουσική πρέπει νάνα δυστυχής. Στη μουσική υπάρχει μια σπουδαία πνευματική ιδιότητα που φθάνει πολύ βαθεία στην ψυχή και κάνει να αισθάνεται κανείς άφασστη εύχαρίστηση ακούγοντάς την.

Οι Φινλανδοί τó γνωρίζουν καλά αυτό και για να φωτίζουν τα σκοτάδια της Ιστορίας τους έκθειδοντο σ' αυτή απ' τó 900 μ. χ. Είναι γνωστό βέβαια ότι οι Φινλανδοί μόλις απ' τó 1918 είναι έλευθέρως λαός. Πής η Φινλανδία ήταν άρχιζουκάτο της Σουηδίας κι' ύστερα της Ρωσίας για 1000 χρόνια. Όπως όλους τους λαούς έτσι και τους Φινλανδούς τούς κακομεταχειρίζονταν οι κυρίαρχοι τους. Έτσι κατά τίς άρεζίτες άπελπίσιες και τίς σκοτεινιάς οι Φινλανδοί έπέδιδοντο στις τέχνες για να έχουντο και περισσότερο άκμή στη μουσική.

»Θά γνωρίζετε βέβαια την Kalevala μας, (Σημ. η Kalevala είναι ένα Ιστορικό έπος της Φινλανδίας που θεωρείται έφάμιλλο με την Ίλιάδα, την Όδύσσεια, τó Nebelungenlied). Τό μεγαλύτερο μέρος της μουσικής μου είναι γραμμένο έπάνω στο έπος αυτό της Kalevala που έξιστορεί μύθος 5 χιλιετηρίδων. Άπ' τί 50 ώδες της οι 5 τó 1/10 τού Έθνικού Έπους της Φινλανδίας, είναι άφιερωμένες στην έξέμνηση της μουσικής. Τόσο οι Φινλανδοί έκτιμούσαν αυτή την τέχνη. Ναι, επαναλαμβάνω και πάλι πώς ο άνθρωπος που δέν αγαπά τη μουσική είναι δυστυχής γιατί στις μάρες μέρες της ζωής του δέν έχει που να κατασφύρει.

Έκιοις χρόνια πριν περίπου, είχα γράψει στόν συνθέτη για την έπιρροή που μπορούσε να έχη η παλιά έκκλησιαστική μουσική στό μέλλον. Άπ' τó φάκελλό μου είχα πρόχειρη την άπάντησή του όταν τού έκανα την ίδια έρώτηση προφορικά πιά και πηρα άκριβώς την ίδια άπάντησή. «Τό ότι η παλιές έκκλησιαστικές κλίμακες θά έπηρεδονταν τη νεώτερη σύνθεση είναι πλέον ή βέβαιον. Άπ' τόν καιρό τού Haydn άκόμα, όπρησαν οι τάσεις αυτές». Μο άνέφερε τόν Μπετόβεν στην «Ήρωϊ-

κή Συμφωνία» του και τὸν Μπράμς στὴν «Λυδία» του. Ὑπάρχει ἄρκετὸς πλοῦτος ὁ αὐτὲς τίς κλίμακες ποὺ δὲν μπορούμε νὰ παραβλέψουμε». (Σημ. Ἄλλὰ κι' ὁ ἴδιος ὁ Sibelius ποὺ ἐργάζεται σὲ ἰδιότητες ἁρμονίες ἄρκετὰ ἐλεύθερα καὶ ἀναίνεται κατὰ πολὺ στὴν ἐξελίξη τῆς νεώτερης τέχνης, στὸ ἔργο του *En Saga* καθὼς καὶ σ' ἄλλα, ἐργάστηκε μὲ βάση τίς ἄνω κλίμακες).

Ἐρώτηση τὸν Sibelius πῶς ἀπ' τοὺς συνθέτες τῆς ἐποχῆς μας τοῦ εἶναι ὁ πιὸ ἀγαπητός. Τὸν φέρει σὲ δύσκολη θέση κι' ἡ ἐρώτησή μου φέρει ὡς ἀποτέλεσμα μόνον ἓνα χαμόγελο. Ὑστερα πρὸ ἀπὸ ὅμως ἀπάντησε «ἀγαπᾷ ὅλη τὴν καλὴ μουσικὴ» καὶ συνέχισε τὴν σηζήτηση μὲ τὴ διαπίστωση πὸς ὁ νέος συνθέτης ἔχουν σήμερα τὴν εὐκαιρία, ἀκούγοντας ἀπὸ πλάκες καλὴ μουσικὴ, νὰ διορθῶνουν τὴ λάθῃ τους καὶ νὰ κρίνουν ποιὰ μουσικὴ εἶναι καλὴ ἢ κακὴ. Στὴ βιβλιοθήκη του ἔχει σὲ πλάκες ἑκτὸς ἀπὸ δικές του συνθέσεις κι' ἔργα μεγάλων μουσουργῶν, ὅπως τοῦ Μπάχ, Μπετόβεν, Μπράμς κ. ἄ. καθὼς καὶ νέων συνθετῶν ὅπως τοῦ Block, Delius, Bartok κ. ἄ.

Μὰς ἔπαιξε ἀπὸ πλάκες τὸ ἔργο του *Tarjola* μὲ διέουθση τοῦ Beecham, κάνοντας τὴν ἑξῆς παρατήρηση: «Βλέπετε φίλοι μου πὸς ὁ νέος συνθέτης, ἀκούγοντας αὐτὴ τὴ μουσικὴ μποροῦν νὰ ποῦν: αὐτὴ εἶναι ὄραια σύνθεση, θὰ τὴν ἐξέταξω καὶ θὰ δώ πῶς τὴν ἔγραψε ὁ συνθέτης ἢ «τί κακὸ ἔργον θὰ ἐξέταξω νὰ δῶ πὸς ἔγινε αὐτὸ τὸ λάθος γιὰ νὰ τ' ἀποφύγω ἐγώ». Αὐτὰ μπορεῖτε νὰ τὰ πῆτε στοὺς νέους συνθέτες γιὰ νὰ δοῦν σὲ ποιὰ πλευρευτικὴ θέση βρισκονται σήμερα».

Μετὰ ὁ συνθέτης μὰς ἐξεθέσθη τὴν δεξιότητά του Block καὶ τοῦ Delius. Φαίνεται πὸς ὁ Sibelius ἔχει κάποιαν προτίμησιν σ' αὐτοὺς τοὺς δύο νέους συνθέτες χωρὶς νὰ τὸ βεβαιώνει. Πάντως στὰ σχολία του ἀφιερῶνε πολὺ χρόνον γι' αὐτούς.

Ὅταν ἐρώτησα τὸν Sibelius ἂν ὑπάρχει συγκεκριμένον πρόγραμμα στὰ μελωδικὰ του ποιήματα καὶ στὶς συμφωνίες του, μοῖ ἀπάντησε «Ἐνταὶ δύναντο νὰ παρουσιάσῃ στὴ μουσικὴ ἓνα ἀγρόκτημα μὲ τὰ μηχανήματα τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς, ἢ ἓνα κοπάδι ποὺ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ, μπορούμε ὅμως νὰ βάλωμε στὴ σύνθεσιν καὶ ποὺ δταν παίζεται νὰ κυριεῖ τὸν ἀκρατὴ τὸ συναίσθημα ποὺ θὰ εἶχε ἂν ἔβλεπε αὐτὴ τὴν εἰκόνα. Ἐνα ὄλογο ποὺ καλπάζει μπορεῖ νὰ ἐκφρασθῇ στὴ μουσικὴ μ' ἓνα ἰσχυρὸν ρυθμὸ, ὅπως τὸ παρουσίασε ὁ Βάγνερ στὸ ἔργο του «BALUKYRIES» κι' ἐγὼ στὰ «Nυχτερινὴ ἐπέλαση» καὶ «Ἀνατολή». Ἐκεῖνον ποὺ νομίζω πὸς πρέπει ν' ἀποτυπωθῇ στὴ μουσικὴ εἶναι τὸ βαθύτερον αἰσθημα ἢ πλαστικότης τῆς μελωδίας καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφή τοῦ ἔργου. Κάποιος αἰσθάνεται τὸ μυστήριον τῆς θάλασσης, προσπάθησα νὰ τὰ ἐκφράσω δια στὸ ἔργο μου «Ἠκεανίδες». Ἄλλος αἰσθάνεται τὴ δύναμιν τοῦ δάσους, προσπάθησα κι' αὐτὸ νὰ τὸ ἐκφράσω στὸ ἔργο μου «*Tarjola*». Ὅχι φίλε μου, δὲν πιστεύω ποτὲ διὰ στὴ μουσικὴ μπορεῖ νὰ ἐκφρασθῇ κανεὶς μὲ βάση τὰ τεχνικὰ μέσα, ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος διὰ ὁ νέος συνθέτης ἂν εἶναι ἄρκετὰ ἐκπαιδευμένος μποροῦν νὰ ἐκφράσουν τὰ συναίσθηματά τους στὰ ἔργα τους μὲ τὴν ἀπαραίτητη φαντασίαν παράλληλα μὲ τὴ μουσικὴ τεχνικὴ κατάρτιση καὶ διαίσθησιν τους. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα χρειάζονται γιὰ νὰ γράφει κανεὶς ἀληθινὴ μουσικὴ. Ὅπως σὰς ἀνέφερα καὶ προηγουμένως, ὁ Sibelius δὲν μιλεῖ ποτὲ γιὰ τὰ ἔργα του ποὺ δὲν ἔχουν ἐκδοθῆ, γι' αὐτὸ δταν τὸν ἐρώτησα ἂν ἔχει τελείωσιν ἢ ὀψὴν συμφωνία του μοῖ ἀπάντησε «για τίς συνθέσεις μου δὲν μπορῶ νὰ πῶ τίποτα».

Ὁ Sibelius ἀγαπᾷ τὴν ὄραϊα μουσικὴ. Ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ ἔχη ὀμορφίαν καὶ αἰσθημα γιὰ νὰ ζῆσθαι ὀμοίως. Ἐρρωμε ὄλοι διὰ ἡ μουσικὴ εἶναι ἡ γλῶσση τῶν αἰσθημάτων. Ἡ μουσικὴ ποὺ ζυγναιεὶ τὰ εὐγενικὰ αἰσθηματὰ εἶναι εὐγενικὴ μουσικὴ, ἐνῶ ἡ μουσικὴ ποὺ ἐκφράζει ἀμφιβολίας καὶ μὰς ἀφίνει ἀσυγκίνητους εἶναι ἐρωτηματικὴ μουσικὴ. Βασθεῖ μέσα στὴ ψυχὴ μου ἔχει γεννηθῇ ἡ πεποίθησις πὸς ἡ ἀσχημία δὲν μπορεῖ νὰ ζῆσθαι. Κοίτα τὴ φύσιν, τὸ βιβλίον τῆς ἱστορίας τῶν πολιτικῶν, ἢ στὶς βιογραφίας τῶν παικτῶν συνθετῶν, ἀπ' αὐτούς εἶναι γνωστοὶ μέχρι σήμερα μόνον ἐκεῖνοι ποὺ δημοφιλῶνται κατὰ τὸ ὄραϊον. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐργάσταν ἐπιπόλαια ἢ προσπάθησαν νὰ γράψουν μουσικὴ γιὰ τοὺς ἄλλους μόνον καὶ μόνον γιὰ τὸ χρῆμα, ἐχάσταν. Τὴ μόνον προφητεία ποὺ μπορῶ νὰ κάνω εἶναι διὰ ὁ σημερινὸς συνθέτης, ποὺ ἐργάζομαι ἐπιπόλαια ἢ γιὰ τὰ γούστα τῶν ἄλλων, θὰ ἐχάσται.

Πάντως δὲν πρέπει νὰ ἐξηνᾷ κανεὶς διὰ καὶ τὰ καινούργια μονοπάτια μπορεῖ κανεὶς φορὰ νὰ εἶναι ὁμορφῶν. Δὲν εἶναι ὄραϊον κατὰ δταν εἶναι παλῶν, οὔτε ἀσχημὸν δταν εἶναι καινούργιον. Πρέπει τὰ νέα περάματα στὴ μουσικὴ νὰ τὰ ἐξετάζουμε μ' ἐκρίτητα πνεύματος, ποτὲ ὅμως νὰ μὴ ξεχνᾶμε διὰ ἡ βάση τῆς μουσικῆς εἶναι ἡ ὀμορφία.

Ὁ Sibelius γεννήθηκε στὶς 8 Δεκεμβρίου 1865, ἄρχισε τὰ μαθήματα τοῦ πιάνου σὲ ἡλικίαν 9 χρόνων καὶ τοῦ βιολιῦ 15 χρόνων. Οἱ γονεῖς του ἤθελαν νὰ τὸν κάνουν νομικὸ μὰ ὁ μικρὸς Sibelius ἀγαποῦσε τὴ μουσικὴ καὶ κέρδιε. Σπουδασὲς κοντὰ στοὺς πιὸ φημιμένους δασκάλους τῆς Εὐρώπης. Καποτὲ ὁ Μπράμς τὸν συνεχάρη γιὰ συνθέσεις του ποὺ ἔγραψε πολὺ μικροῦς.

Ἡ γυναῖκα του εἶναι μιὰ ἰδανικὴ σύντροφος κι' ἦταν πάντοτε ἡ πηγὴ τῶν ἐμπνευσῶν του. Ἡ *Ainola* τους στὸ *Jarvenpal* εἶναι ὄχηρη, μὲ τοὺς τοίχους φτιαγμένους ἀπ' ἀχρωματιστὰ δοκάρια, ἀνάμεσα σὲ δάση ποὺ στὸ βάθος τους διακρίνεται ὁ ἄμορφος Πηλανθιδικὸς Ἰμνεος. Ἐνα ἀληθινὰ θεσπέσιο καὶ μαγευτικὸ σῶλο.

Ὅπως καὶ τοῦ Μπράμς, ἡ ἱστορία τοῦ Sibelius εἶναι ἡ ἱστορία τῶν ἔργων του. Τὸ κράτος τῆς Φινλανδίας ἀπ' τὸ 1897 τὸν βοηθοῦσε οικονομικῶς ἔτσι ὥστε νὰ μπορῇ νὰ ζῆσθαι καὶ νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀπασχολεῖται μὲ τίποτα ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὴ μουσικὴ. Ἐτοί κι' ἔκανε, δὲν ἀπασχολήθηκε μὲ τίποτα ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὴ μουσικὴ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ.

Πολλοὶ πιστεύουν διὰ μιὰ μέρα, μετὰ τὸ θάνατόν του, ἵνας πραγματικὸς πλοῦτος ὄγνωστης δημοφῆς μουσικῆς θὰ ἐξεβαθῇ ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ σωτῆριά του, ποῦ θὰ βρισκεται μέχρι τότε, καὶ θὰ λάμψῃ στὴν ἀνθρωπότητα.